

İŞÇİLER FAZLA ÇALIŞMA YAPMAYA ZORLANABİLİR Mİ?

25 Eylül 2026

Yıldırım Koç

4857 sayılı İş Kanununda 41, 42 ve 43. maddeler fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışma konularını düzenlemektedir. Ayrıca, **İş Kanununa İlişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği** de bu konuda daha ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir. Özellikle, fazla çalışma için peşin onay verilmesi durumunda, bu onaydan vazgeçme konusundaki 9. madde önemlidir. Yönetmeliğin ilgili maddesi şu şekildedir:

“Fazla Çalışma Yaptırılacak İşçinin Onayı

“Madde 9 — Fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışma yaptırmak için işçinin yazılı onayının alınması gerekir. Zorunlu nedenlerle veya olağanüstü durumlarda yapılan fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışma için bu onay aranmaz.

“Fazla çalışma ihtiyacı olan işverence bu onay iş sözleşmesinin yapılması esnasında ya da bu ihtiyaç ortaya çıktığında alınır ve işçi özlük dosyasında saklanır. Fazla çalışma veya fazla sürelerle çalışma yapmak istemeyen işçi verdiği onayı otuz gün önceden işverene yazılı olarak bildirimde bulunmak kaydıyla geri alabilir.”

Fazla çalışma konusunda peşin onay verip, geçerli bir mazereti olmadan fazla çalışmaya gelmeyen işçinin iş sözleşmesi, işveren tarafından haklı nedenle (tazminatsız olarak) feshedilebilir.

İş Kanununun 41. maddesine göre fazla çalışma aşağıdaki biçimde düzenlenmektedir:

“Ülkenin genel yararları yahut işin niteliği veya üretimin artırılması gibi nedenlerle fazla çalışma yapılabilir. Fazla çalışma, Kanunda yazılı koşullar çerçevesinde, haftalık kırkbeş saati aşan çalışmalardır. 63 üncü madde hükmüne göre denkleştirme esasının uygulandığı hallerde, işçinin haftalık ortalama çalışma süresi, normal haftalık iş süresini aşmamak koşulu ile, bazı haftalarda toplam kırkbeş saati aşırsa dahi bu çalışmalar fazla çalışma sayılmaz.

“Her bir saat fazla çalışma için verilecek ücret normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının yüzde elli yükseltilmesi suretiyle ödenir.

“Haftalık çalışma süresinin sözleşmelerle kırkbeş saatin altında belirlendiği durumlarda yukarıda belirtilen esaslar dahilinde uygulanan ortalama haftalık çalışma süresini aşan ve kırkbeş saate kadar yapılan çalışmalar fazla sürelerle çalışmalardır. Fazla sürelerle çalışmalarda, her bir saat fazla çalışma için verilecek ücret normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının yüzde yirmibeş yükseltilmesiyle ödenir.

“Fazla çalışma veya fazla sürelerle çalışma yapan işçi isterse, bu çalışmalar karşılığı zamlı ücret yerine, fazla çalıştığı her saat karşılığında bir saat otuz dakikayı, fazla sürelerle çalıştığı her saat karşılığında bir saat onbeş dakikayı serbest zaman olarak kullanabilir.

“İşçi hak ettiği serbest zamanı altı ay zarfında, çalışma süreleri içinde ve ücretinde bir kesinti olmadan kullanır.

“63 üncü maddenin son fıkrasında yazılı sağlık nedenlerine dayanan kısa veya sınırlı süreli işlerde ve 69 uncu maddede belirtilen gece çalışmasında fazla çalışma yapılamaz.

“Fazla saatlerle çalışmak için işçinin onayının alınması gerekir.

“Fazla çalışma süresinin toplamı bir yılda ikiyüzyetmiş saatten fazla olamaz.

“Bu Kanunun 42 nci ve 43 üncü maddelerinde sayılan hâller dışında yer altında maden işlerinde çalışan işçilere fazla çalışma yaptırılamaz.

“Yer altında maden işlerinde çalışan işçilere, bu Kanunun 42 nci ve 43 üncü maddelerinde sayılan hâllerde haftalık otuz yedi buçuk saati aşan her bir saat fazla çalışma için verilecek ücret, normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının yüzde yüzden az olmamak üzere artırılması suretiyle ödenir.

“Fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışmaların ne şekilde uygulanacağı çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.”

Günümüzdeki toplu iş sözleşmelerinde fazla çalışmaya ilişkin bazı düzenlemeler aşağıda sunulmaktadır.

“Yaptırılan her fazla mesainin ücreti % 100 zamlı olarak ödenir. Taraflar işin gereği olarak fazla mesai yapılmasını kabul ederler. Ancak her halûkarda fazla mesai için işçinin olurunun alınması şarttır.” (Nakliyat-İş – NAK İşveren Sen., 2013-2015)

“Bu sözleşme ile belirlenen günlük çalışma ve haftalık çalışma sürelerinin üzerinde yapılacak her türlü çalışmalar fazla çalışmadır. Fazla çalışmalar günde 3 saati ve fazla çalışma yapılacak günlerin sayısı her üye için yılda 90 işgünü geçemez.” (Kristal-İş – İzocam, 2024-2025)

“İşçiler fazla çalışma yapmaya yasal süreleri aşmamak koşulu ile muvafakat ederler. İşveren fazla çalışma yapılmasını istediğinde önceden planlanabilir hallerde en geç 2 gün önceden işçiye bildirimde bulunur. Önceden planlanamayan hallerde ise bu süre aranmaz.” (Oleyis – Hilton, 2012-2014)

“İşçilere önceden haber vermek kaydı ile fazla çalışma yaptırılabilir. Meşru mazeretleri olan işçiler fazla çalışmaya zorlanamaz. Meşru mazeretin raporla tevsiki istenemez.” (Belediye-İş – Güngören Bel., 2006-2008)

“Normal ve Fazla Mesailer

“İşveren ve işveren vekili işin durumuna göre işçinin tamamına veya bir kısmına fazla mesai yaptırılabilir.

“İşçiler gerektiğinde işverenin talebi üzerine fazla mesaiye kalırlar. Bu hüküm işçiler için peşin muvafakat sayılır.” (Dok Gemi-İş – Anadolu Deniz İnşaat Kızakları, 2021-2024)

“Normal ve Fazla Mesailer

“İşveren talep ettiği takdirde haftalık normal çalışma süresi, iş yerinde haftanın çalışılan günlerine, günde 11 saati aşmamak koşulu ile farklı şekilde dağıtılabilir. Denkleştirme süresi 4 (Dört) aydır.

“Çalışma müddetlerinin ortasında verilen dinlenme süresince işçi tamamen serbesttir. İşverence ara dinlenmesinde işçi serbest bırakılmayıp iş verildiği takdirde bu dinlenme müddeti fazla mesai olarak ödenecektir.

“İşveren ve işveren vekili işin durumuna göre işçinin tamamına veya bir kısmına fazla mesai yaptırılabilir. İşçiler, peşin muvafakat vermişlerdir.” (Dok Gemi-İş – Gemak Gemi İnşaat, 2023-2025)

“İşyerinde fazla çalışmanın yapılacağı günler, 48 saat öncesinden işçilere duyurulur. Mazereti olan işçiler, fazla mesaiye zorlanamaz.

“Fazla çalışmaya geçilmeden önce işçiye, iş süresinden sayılmak üzere, (15) dakikalık ara dinlenmesi verilir.

“İşçilerin fazla çalışma yapması için onayının alınması esastır.” (Tekgıda-İş – Tarım Kredi, 2023-2024)

“Fazla çalışma yapan işçi isterse, bu çalışma karşılığı zamlı ücret yerine, fazla çalıştığı her saat karşılığında iki saat serbest zaman olarak kullanabilir.” (Petrol-İş – Turkish Petroleum, 2023-2024)

“Sendika, üyelerinin fazla çalışma yapmalarına muvafakat etmiştir. Fazla çalışma yapan işçi isterse, bu çalışmalar karşılığını zamlı ücret yerine fazla çalıştığı her saat karşılığında 2 saat serbest zaman olarak kullanabilir.” (Tekgıda-İş – Fruko Meşrubat, 2017-2019)

“İşverence, fazla çalışma yapılmasına gerek görülen hallerde ve genel tatil ile ulusal bayram günlerinde, fazla çalışma yaptırılacak ve tatil günlerinde çalıştırılacak işçilerin muvafakati alınır. Şu kadar ki, akit Sendika, işveren tarafından fazla çalışma yapılması gerekli görülen hallerde, o işyerinde yeteri kadar işçinin fazla çalışma yapmasını sağlamak için gayret göstermeyi üstlenir.” (Tekgıda-İş – MEY Alkollü İçkiler, 2017-2018)

“Fazla Çalışma

“Prensip olarak fazla çalışmaya katılmak üyenin onayına bağlıdır.

“Ancak, önceden tahmin edilemeyen veya önüne geçilemeyen durumlar ile bir arızanın ortaya çıkması gibi olağanüstü durumlarda fazla çalışma için üyenin onayı aranmaz.

“Olağanüstü nedenlerle günde 3 saatin üzerinde fazla çalışma yapan işçilerin bu fazla çalışma sürelerinin bir saatlik kısmı 24:00 - 06:00 saatleri arasına rastlarsa bu işçiler izleyen günlük çalışma saatlerinde ücretli izinli sayılırlar.

“Böylesi olağanüstü durumlarda fazla çalışmanın düzenlenmesi 4 saati geçemez. 4 saatten fazla çalışmayı gerektiren durumlarda postalar halinde fazla çalışma yaptırılır.

“Olağanüstü durumlarda evden çağrılan işçiler öncelikli olarak işyerinin anlaşmalı olduğu taksiyi tercih edecektir. Taksi bulunamaması durumunda ilk amirinin onayı ile çalışan kendi aracı ile işyerine gelebilir. Bu durumda çalışana ikametgahı ile işyeri arasındaki km başına harcanan akaryakıt, o günkü litre fiyatı üzerinden yol ücreti olarak ödenir

“Normal fazla çalışmalar için, fazla çalışma yapacak üyelerin listesi, fazla çalışma uygulanmasından en az 2 gün önce işyerinde ilan tahtasına asılır.

“Üyenin duyurulan çalışma gününden en az 1 gün önce çalışamayacağını işverene bildirme hakkı saklıdır. Üyenin böyle bir başvuruda bulunmaması durumunda, listede belirtilen günde fazla çalışma için olur vermiş sayılır.” (Kristal-İş – Knauf Insulation, 2024-2025)

Fazla Çalışma

“a) Bu sözleşme ile belirlenen günlük çalışma ve haftalık çalışma sürelerinin üzerinde yapılacak her türlü çalışmalar fazla çalışmadır.

“Fazla çalışmalar günde 3 saati ve fazla çalışma yapılacak günlerin sayısı her üye için yılda 90 işgünü geçemez.

“b) Fazla çalışmalarda saat başına düşen ücret %100 zamlı olarak ödenir. Aylık hesaplamalarda yarım saatten az çalışmalar yarım saat, yarım saatten fazla ve bir saatten az çalışmalar da bir saat olarak kabul edilir.

“c) Prensip olarak fazla çalışmaya katılmak üyenin onayına bağlıdır.

“Ancak, önceden tahmin edilemeyen veya önüne geçilemeyen durumlar ile bir arızanın ortaya çıkması gibi olağanüstü durumlarda fazla çalışma için üyenin onayı aranmaz.

“Fazla çalışmalarda ilk 3 saat için saat başına düşen ücret %100 zamlı, 3 saatten sonraki çalışmalar için %150 zamlı ücret ödenir.

“Olağanüstü nedenlerle günde 3 saatin üzerinde fazla çalışma yapan işçilerin bu fazla çalışma sürelerinin bir saatlik kısmı 24:00 - 06:00 saatleri arasına rastlarsa bu işçiler izleyen günlük çalışma saatlerinde ücretli izinli sayılırlar.

“Böylesi olağanüstü durumlarda fazla çalışmanın düzenlenmesi 4 saati geçemez. 4 saatten fazla çalışmayı gerektiren durumlarda postalar halinde fazla çalışma yaptırılır.

“Olağanüstü durumlarda evden çağrılan üyenin ilk 1 saatlik çalışması için 7 saatlik ve sonraki her çalışma saati için %100 zamlı ücret ödenir. Olağanüstü durumlarda evden çağrılıp vardiyasının başlamasına 2 saatten daha fazla süre kala işbaşı yaptırılarak vardiyasına devam eden işçiler, izleyen günlük çalışma saatlerinde ücretli izinli sayılırlar.

“d) Maddenin (c) fıkrasına göre yapılan fazla çalışmaların sonunda işveren, işçiyi araç temin ederek, servis güzergahına göndermekle yükümlüdür.

“Fazla Çalışma Uygulaması

“a) Normal fazla çalışmalar için, fazla çalışma yapacak üyelerin listesi, fazla çalışma uygulanmasından en az 3 gün önce işyerinde ilan tahtasına asılır.

“b) Üyenin duyurulan çalışma gününden en az 1 işgünü önce çalışamayacağını işverene bildirme hakkı saklıdır. Üyenin böyle bir başvuruda bulunmaması durumunda, listede belirtilen günde fazla çalışma için olur vermiş sayılır.” (Kristal-İş – Cam İşveren, 2024-2025)

“Fazla Çalışma

“I- Fazla çalışmanın şekli:

“İşbu Toplu İş Sözleşmesinde tayin ve tespit edilen günlük ve haftalık normal çalışma sürelerinin dışında yapılan fiili veya hukuki her türlü çalışma fazla çalışma addolunur.

“a) Muayyen haddin üzerine zam edilecek fazla çalışma saatleri günde en çok 3 saat olabilir.

“b) Fazla çalışma yapılması icap eden ahvalde fazla çalışma yapacak işçiler, işyerlerince tespit edilerek ilgili işçilere en az bir saat önce duyurulur. İşçi kabul edilir mazereti dışında fazla çalışma yapmakla yükümlüdür.

“Ancak, fazla çalışma yaptırılacak işçiler, imkân nispetinde adil ve eşit ölçülere göre tespit edilir.

“II- Zam nispeti: Her bir fazla saat çalışma için verilecek ücret normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının %50 yükseltilmesi suretiyle ödenir.

“Şu kadar ki, tatil gün ve zamanlarında yapılacak fazla çalışmaların tahakkukunda 62. Madde hükmü (ikinci bölümdeki gemi adamları dâhil) uygulanır.

“Ancak, Ulusal Bayram ve Genel Tatil Günlerinde fazla çalışma yapılması halinde işçilere saat başına (kök saat ücreti ile emek zammı toplamının) iki katı üzerinden fazla çalışma ücreti ve üç saate kadar olan fazla çalışma için bu iki kat ücretin %75'i, üç saati aşan fazla çalışma için %100'ü üzerinden fazla çalışma zammı verilir.

“Şu kadar ki, bu fıkra hükmüne göre fazla çalışma yapılan süre için tatil gün ve zamanları zammı verilmez.” (Liman-İş – TCDD, 2021-2023)

“İşçiye; rızası alınmak koşuluyla gündüzleri 2, geceleri 2 saate kadar fazla çalışma yaptırılabilir. Fazla çalışma ücreti yerine izinle karşılanamaz.” (Genel-İş – Ataşehir Belediye Başkanlığı, 2024-2026)

“Fazla Çalışma

“Fazla çalışma yapacak üyelerin isim listeleri fazla çalışma gününden en az 36 saat önce işveren tarafından işyeri duyuru tahtasına asılır. Arıza ve acil müşteri talepleri gibi plansız gelişen durumlarda 36 saat önceden duyuru koşulu aranmaz. İşçinin fazla çalışma için sözlü muvafakati alınır. Haklı sebeplerin varlığı halinde, fazla çalışma yapmak istemeyen işçi, fazla mesai başlangıç saatinden en geç 4 saat önce bunu bildirir. Fazla çalışmalar ilgili işçiler arasında eşit ölçülerle ve münavebe ile uygulanır. 2 saati aşan fazla mesaiye kalan işçilere, normal mesainin bitiminde veya fazla mesainin içinde olmak kaydıyla verilen yemek paydosu fazla mesai süresinden sayılır. Günlük normal çalışma süresini takip eden, iki saati aşan fazla çalışmalara başlamadan evvel, işçilere 15 dakika ara dinlenmesi verilir.” (Petrol-İş – İşbir Optik, 2024-2025)